

Janusz Korczak Vlaanderen vzw

KEN JEZELF VOORDAT JE KINDEREN PROBEERT TE KENNEN

Korczak Mag

Welkomstnummer

juni 2015

- **Korczak Mag** 2
- **De Korczakmicrobe**, historiek 3
- **Korczak uitgespit**, Janusz Korczak anders 5
- **Actualiteit onder de loep**, Koning Matthijsje de Eerste 14
- **Tekstfragmenten**, Hoe houd je van een kind 16
- **Korczak in de praktijk**, In gesprek met Joke Den Haese 18
- **Esterka**, Schipper mag ik overvaren 21
- **Colofon** 23

Janusz Korczak Vlaanderen werd in 2002 omgevormd tot vzw. Eén van de eerste statutaire doelstellingen van de vereniging is '...het gedachtegoed van Janusz Korczak bekend maken bij een breed publiek...'. We geven onszelf twee opdrachten mee: de historische persoon van Janusz Korczak onder de aandacht brengen en houden en daarnaast reflecteren over de actualiteit, vanuit het perspectief van het gedachtegoed van Janusz Korczak.

We beseffen dat we de teksten van Korczak best interpreteren, rekening houdend met de tijd en de plaats van waaruit Korczak ageert: niet elke uitspraak van Korczak blijft tijdloos. Maar zijn basisidee dat kinderen geen toekomstige volwassenen zijn, maar nu reeds volwaardig mens zijn, is zeker nog geen gemeengoed.

Uiteraard staan de kinderrechten centraal in onze werking. Met een digitaal magazine wil Janusz Korczak Vlaanderen vzw drie keer per jaar het breed publiek bereiken. Dit welkomstnummer wil een indruk geven van wat 'Korczak Mag' kan

worden: een magazine, waarin thema's behandeld worden waarbij je gerust naar Korczak mag verwijzen als inspiratiebron.

Janusz Korczak Vlaanderen vzw is lid van Janusz Korczak International. Geregeld zullen dus ook internationale topics aan bod komen. We hebben als vereniging een bevoorrechte band met de Stichting Janusz Korczak in Nederland en dat zal ook merkbaar zijn in het magazine.

Wie interesse heeft, kan gedurende één jaar genieten van de drie magazines door de democratische prijs van € 5 over te schrijven op het rekeningnr. BE27 0688 9209 4273 van Janusz Korczak Vlaanderen vzw.

Leden van Janusz Korczak Vlaanderen vzw ontvangen het magazine gratis.

Wil je lid worden van de vzw, dan kan dit voor € 10. Hiervoor ontvang je de 3 magazines, uitnodigingen en kortingen op onze activiteiten en het boekenaanbod.

Veel leesgenot, Romain Hulpia en het bestuur van Janusz Korczak Vlaanderen vzw.

Historiek

In 1997 hoorde ik voor het eerst de naam Korczak tijdens een studiedag. Toen werd het Europese kinderfilosofieproject '100' voorgesteld. '100' verwees o.m. naar artikel 100 van de Kinderrechterbank in Dom Sierot, het weeshuis waar Korczak van 1912 samen met Stefania Wilczynska verantwoordelijk was voor de kinderen tot 1942. In dat jaar, op 6 augustus, werd hij samen met Stefania en 200 weeskinderen in Treblinka vergast.

Gedenksteen voor Janusz Korczak in Warschau

Janusz Korczak was eveneens de man die Koning Mattheïjsje had geschreven. Het kinderboek vond ik in de Gentse bibliotheek. Ik googled en kwam te weten dat er in Nederland een Korczakstichting was en nam contact op met de voorzitter Theo Cappon. Hij leidde me de wereld van Korczak in en verwees me ook door naar Aline Dereere. Bij Aline thuis kreeg ik het verhaal

over Korczak in Vlaanderen. Er was reeds een eerste Korczak vereniging opgestart in Vlaanderen in de jaren '70 van vorige eeuw. Het artikel waarin Aline bekendheid gaf aan Korczak werd gepubliceerd in het tijdschrift 'Streven' (1973). Dit artikel vond ik in de archieven van de Gentse openbare bibliotheek. De eerste Vlaamse Korczak vzw werd echter al gauw ontbonden. Na dit gesprek met Aline nam Korczak me volledig in de greep. Ik kreeg de steun van Marc Spoelders, voorzitter van de vakgroep pedagogiek UG en ontmoette Johan Huybrechts met wie ik samen het Koning Mattheïjsje project opzette, toen er in zijn school een toestroom kwam van kinderen zonder papieren. Er werd in volkshogeschool Elckerick een vorming opgezet rond voogdijschap voor jongeren zonder papieren. Iemand vanuit het ministerie kwam uitleg geven en Hester Hulpia bracht verslag uit van haar onderzoek rond de situatie van jongeren zonder papieren. Er kwam uiteindelijk een nieuwe Korczak vereniging in Vlaanderen. Door toedoen van Carlos Martens kwam er een eerste studiedag in 2002 in Kaho St.-Lieven in St.-Niklaas. Romain Hulpia, toenmalig inspecteur hoger onderwijs, werd gevraagd als dagvoorzitter. De Korczak microbe had ook Romain te pakken. Ook hem heeft het niet meer los gelaten. De eerste gezamenlijke voorzitters waren Noël De Rycke en Els Laureys. Ze leerden me

dat er binnen het orthopedagogisch werkveld heel intensief vanuit Korczak gedacht en gehandeld werd bij volwassenen met een mentale beperking.

We namen een nieuwe start met nieuwe mensen. Theo Cappon kwam vanuit Amsterdam afgezakt om ons een hart onder de riem te steken. Romain nam resoluut de touwtjes in handen en werd de eerste voltijdse voorzitter. Tijdens een cursus pedagogiek kreeg ik als vrijwillige medewerker aan UGent, gelegenheid een sessie te geven over Korczak aan de masterstudenten. Eerst bij Frank Simon, daarna bij Nancy Van Sieleghem en laatst nog bij Pieter Dhont. In de vakgroep orthopedagogiek UG kreeg ik de verantwoordelijkheid om een kartelgroep te leiden rond het standaardwerk van Janusz Korczak 'Hoe houd je van een kind'. Door de sessies raakten ook Jan De Vos, Annabel Vandezande, Lynn Oeyen en Kaat Verhaeghe geboeid voor Korczak. Met de laatste twee werd nadien het project vorming voor onthaalouders opgezet. Ook Mia Verstraete,

echtgenote van Walter De Buck en zelf onthaalouder, heeft aan deze vormingen meegewerkt. Als afgestudeerde pedagogen bleven Jan, Annabel en Kaat meewerken. Ondertussen werkte Korczak Vlaanderen mee aan het project 'What do you think' van Unicef en maakte deel uit van de reflectiegroep minderjarigen en ouders in Oost-Vlaanderen in het kader van de hervorming van integrale jeugdhulp.

In 2012 werd ter gelegenheid van de 100ste verjaardag van het weeshuis Dom Sierrot een studiedag georganiseerd, een Korczak-prijs uitgereikt en greep er een driedaags internationaal congres plaats in Gent (IKA, International Korczak Association).

De laatste die voorlopig door de Korczakmicrobe besmet raakte, was Mieke Felix. Zij zal de eindredactie van 'Korczak Mag' verzorgen. We hopen dat we nu vleugeltjes zullen krijgen. En... ik hoop stiekem dat ook u de microbe te pakken krijgt. Er is geen kruid tegen gewassen.

IKA vergadering 2012 Gent (lokaal VCOK)

Janusz Korczak, anders

Je bent zo
mooi
anders
dan ik

natuurlijk
niet meer of
minder
maar
zo mooi
anders

ik zou je
nooit
anders dan
anders willen

Hans Andreus

Janusz Korczak was een speciale man, die niet-alledaagse opvattingen uitdroeg en er boeiende en spraakmakende praktijken op na hield. Hij leefde, als een bezige bij, van 1878 tot 1942.

Er is dan ook veel interessants, merkwaardigs en fascinerends over hem te vertellen - een mens zou bijna niet weten waar te beginnen.

Wat in de komende paragrafen volgt, is een vluchtig overlopen van enkele elementen en gebeurtenissen uit het leven van Janusz Korczak.

Het is een schets, een licht werpen op, om u enig idee te geven van wie deze bijzondere man was.

Korczak werd in 1878 in Warschau geboren als het kind van Joodse, welstellende ouders die de Poolse cultuur sterk beleefden.

Hij en zijn zus werden erg beschermend opgevoed en het werd hen verboden contact te hebben met mensen van zogenaamd lagere stand (een manier van leven waar Korczak later via geschriften en daden - zacht uitgedrukt - tegenin zal gaan).

Toen Korczak 18 jaar was, stierf zijn vader, waarna hij zelf broodwinner werd voor het gezin.

Desalniettemin vond Korczak de tijd om geneeskunde te gaan studeren; hij specialiseerde zich als kinderarts.

De liefde van Korczak voor het medische werd doorheen zijn leven met verschillende betekenissen gevuld. Korczak heeft om te beginnen tijdens drie oorlogen gewerkt als militair arts. Die betrokkenheid op en inzet voor het vaderland heeft hij doorheen zijn hele leven behouden: in 1939 meldde hij zich nog als vrijwilliger bij het Poolse leger (maar werd omwille van zijn gevorderde leeftijd niet toegelaten).

Daarnaast is Korczak een aantal jaren actief geweest als huisarts. Hij bezocht in die periode veel arme gezinnen en maakte als het ware zijn eigen systeem van sociale herverdeling: de rijken betaalden meer, zodat de armsten niet hoefden te betalen. Het medische entte zich tot slot ook op het pedagogische: in de weeshuizen die Korczak stichtte in Polen (Dom Sierot in 1911 en Nasz Dom in 1919), speelde geneeskunde een belangrijke rol. Voor Korczak was het een manier om kinderen volledig te zien en te doorgronden (waarover later meer).

'Het recht van het kind op respect'

Naast arts was Korczak ook schrijver. Voor de Ignacy Jan Paderewski literatuurwedstrijd in 1898 koos de man 'Janusz Korczak' als pseudoniem (gebaseerd op een personage uit een boek van de bekende Poolse schrijver J.I. Kraszewski), tot dan toe

heette hij Henryk Goldszmit. Korczak heeft tijdens zijn leven een indrukwekkende collectie kinderboeken, pedagogische werken, krantenartikels en essays bij elkaar geschreven. Enkele van zijn bekendste romans zijn 'Straatkinderen' (niet vertaald in het Nederlands, origineel verschenen in 1901), 'Koning Matthijsje de Eerste' (origineel verschenen in 1923) en 'Als ik weer klein ben' (origineel verschenen in 1925). Belangrijke pedagogische werken van zijn hand die in het Nederlands beschikbaar zijn, zijn onder andere 'Hoe houd je van een kind' (origineel verschenen in 1919) en 'Het recht van het kind op respect' (origineel verschenen in 1929). Samen met de kinderen uit het weeshuis, heeft Korczak daarnaast een kinderkrant opgestart, die als wekelijks bijvoegsel verscheen bij het Poolse dagblad 'Nasz Prezglas'. Na 2,5 jaar de hoofdredacteur te zijn geweest van de krant, heeft Korczak in 1929 de leiding en redactie doorgegeven aan Igor Newerly, een van zijn leerlingen. De krant hield 10 jaar later, bij het uitbreken van de oorlog, op te bestaan (Janusz Korczak Stichting, 1997, p. 21).

Zo goed als hij kon schrijven, kon Korczak ook praten. Hij was een graag geziene gastspreker en heeft doorheen zijn leven op verschillende plaatsen les gegeven. In de jaren '30 van de vorige eeuw had hij een eigen radioprogramma, waarin hij het leven van kinderen centraal stelde en de rechten van kinderen uitdroeg. Korczak vertelde er onder de naam 'oude dokter' - omwille van het antisemitisme mocht Korc-

zak niet onder zijn eigen naam op de radio komen - over de relaties tussen kinderen en volwassenen, hij interviewde kinderen, had het over actuele gebeurtenissen, vertelde sprookjes,... (Lifton, 2005). Het programma was razend populair in Polen.

kracht die Korczak goed kende en bij de laatsten was die hem levend heeft gezien, heeft over dat martelaarschap tegen Betty Lifton iets van, mijns inziens, cruciaal belang gezegd:

You know, everyone makes so much of Korczak's last decision to go with

Janusz Korczak
1934

In 1942 overleed Janusz Korczak samen met de kinderen van zijn weeshuis in een vernietigingskamp in Treblinka. Men weet niet zeker hoe het precies is gegaan, maar aangenomen wordt dat Korczak, de medewerkers uit het weeshuis en de om en bij de 200 kinderen bij hun aankomst in Treblinka meteen werden vermoord in een gaskamer.

Vaak wanneer men het over Korczak heeft, stelt men zijn grote zelfopoffering centraal: hoewel Korczak omwille van zijn achtergrond en bekendheid meerdere malen werd aangeboden achter te blijven, weigerde hij resoluut en is hij vrijwillig samen met de kinderen de dood in Treblinka tegemoet getreden. Die daad heeft hem in zekere zin tot martelaar gemaakt (Berding, 2005). Michal Wroblewski, een leer-

the children to the train. But his whole life was made up of moral decisions. (...) As for that last decision to go with the children to Treblinka, it was part of his nature. It was who he was. He wouldn't understand why we are making so much of it today (Lifton, 2005).

Eerder dan te focussen op de heldhaftige, spraakmakende daden die Korczak doorheen zijn leven en dood stelde, of op de concrete dingen die hij heeft verwezenlijkt, wil ik in het licht van bovenstaande gedachte woorden proberen te geven aan wie Janusz Korczak was, vanbinnen. Ik wil woorden proberen te geven aan de manier waarop hij in relatie trad met anderen, aan zijn houding, aan zijn diepste overtuigingen. Het is zeker waar dat Korczak

pedagoog was, kinderarts, schrijver, directeur van een weeshuis, radio-maker, en nog zoveel meer. Het is ongetwijfeld evenzeer zo dat zijn herkomst en ervaringen een grote invloed hebben gehad op zijn visie en denken. Wat echter van wezenlijk belang is voor ons vandaag, is te begrijpen op welke manier Janusz Korczak mens was. Bovenstaand gedicht van Hans Andreus biedt daartoe mijns inziens een poëtische ingang.

Je bent zo mooi

Als er één wijze boodschap is die Korczak ons dankzij zijn leven heeft achtergelaten, is het de idee dat elk kind mooi is. Niet mooi in de zin van prachtig of aantrekkelijk. Niet mooi in de zin van absoluut zuiver of onbedorven; van nature goed. Elk kind is mooi in die zin dat het het recht heeft te bestaan zoals het is, en onze diepe interesse verdient in die hoedanigheid. Janusz Korczak koesterde een intense belangstelling voor wat er in een kind omgaat, voor zijn gedachten en beweegredenen, zijn achtergrond, zijn plezier, zijn verdriet, zijn toekomstdromen; simpelweg voor alles wat het zijne is.

Dat Korczak kinderen mooi vond, betekende geenszins dat hij alles wat ze deden goed vond of voortdurend op hun directe verlangens, eisen en wensen inging. Wel integendeel: Korczak vond het net heel belangrijk dat kinderen zich leerden inschrijven in een goede vorm van samenleven. Het was zijn overtuiging dat kinderen moesten

leren gehoorzamen aan regels, en plichten en verantwoordelijkheden moesten leren dragen: 'zonder bepaalde regels, in volledige vrijheid, kunnen zich slechts enkele uitzonderlijke kinderen gunstig ontwikkelen, tientallen gaan eraan ten gronde' (Korczak, 1986, p. 140). Het kind mooi vinden, betekent dat je het serieus neemt. Een kind kan actief betrokken worden bij het organiseren van een geregelde vorm van samenleven. Dat is iets anders dan het een vrijbrief geven om zomaar alles te doen waar het zin in heeft. Heel concreet kwam dat in het weeshuis dat Korczak leidde onder andere tot uiting in het parlement en de kinderrechtbank. Via die wegen kregen kinderen zeggenschap in het reilen en zeilen van het weeshuis en werd ervoor gezorgd dat ze nooit zomaar overgeleverd waren aan de willekeur van volwassenen. Het parlement regelde allerlei zaken als feestdagen en de opname van nieuwe kinderen in het weeshuis. Bij de rechtbank konden kinderen klacht neerleggen (zowel tegen andere kinderen als tegen volwassenen) en werden overtredingen van regels behandeld.

Korczak ging erg ver in het houden van kinderen zoals ze zijn, in hun volledige menselijkheid. Een radicale stellingname die dat duidelijk aantoonde, is Korczaks verdediging van het recht van het kind op de eigen dood. We doen er alles aan om onze kinderen te beschermen, te behoeden en bij ons te houden, maar gaan er daarmee volgens hem aan voorbij dat het sterfelijke een wezenlijk deel is van het kind,

en van het leven. Het is Korczaks overtuiging dat we kinderen het leven ontnemen vanuit onze angst voor de dood; dat overbescherming kinderen niet ten goede komt. Het is net cruciaal dat de volwassene een stap achteruit durft zetten om het kind de kans te bieden om te leren gaan met risico's, pijn en verdriet. Het gaat erom volledig in het heden te durven staan en op waardige wijze te ontvangen wat komt.

Je bent zo mooi

Anders dan ik

Korczak vertelt in 'Als ik weer klein ben' het volgende over zijn ervaring van de wereld als kind:

Het had gesneeuwd vannacht. Alles was wit, spierwit. Zoveel jaren had ik geen sneeuw gezien. Na zoveel, zoveel jaren was ik blij dat er sneeuw lag, dat alles wit was.

Ook volwassenen houden van mooi weer, maar zij denken erbij na, zij beredeneren het, terwijl wij het als het ware drinken. Ook volwassenen houden van een heldere ochtend, maar voor ons is hij gekoelde wijn, en wij zijn er een beetje dronken van.

Toen ik volwassen was dacht ik als ik sneeuw zag meteen: dat wordt straks dus allemaal modder; ik voelde mijn natte schoenen al en vroeg me af of er wel genoeg kolen waren voor de winter. Er was ook wel vreugde, maar die was bestrooid met as en stof, die was grijs. Nu voel-

de ik alleen nog maar een witte, heldere, verblindende blijheid. (Korczak, 1987, p. 59-60)

Met dit soort beschrijvingen van ervaringen, gevoelens en gedachten, zet Korczak de verschillen tussen kinderen en volwassenen heel erg in de verf doorheen zijn geschriften, lezingen en radiopraatjes. Hij maakt een duidelijke scheiding tussen de bekommernissen, het plezier en verdriet van kinderen, en die van volwassenen. Ook ieder van ons voelt ongetwijfeld aan dat er een wezenlijk verschil bestaat tussen de wereld van het kind en die van de volwassene. Volwassenen maken zich druk om op tijd te zijn, om een goede indruk maken, om geld verdienen, om er netjes uit te zien; kinderen kennen geen gebondenheid aan tijd, houden van vuil en scheuren, zijn niet geïnteresseerd in geld en huilen om een dood vogeltje. In die zin is elk kind, gezien vanuit het perspectief van de volwassene, 'anders dan ik'.

Korczak was niet alleen de overtuiging toegedaan dat kinderen anders in de wereld staan dan volwassenen, hij vond zelfs dat ze in zekere zin rijker zijn dan volwassenen. Ze hebben een heel rijke, innerlijke belevingswereld en verdedigen (zij het onbewust) erg belangrijke waarden. De belevingen en ervaringen van kinderen zijn volgens Korczak veel intenser: 'kinderen huilen vaker dan volwassenen, niet omdat het zulke huilebakken zijn, maar omdat hun gevoel veel dieper gaat, ze veel meer lijden' (Korczak, 1987, p. 84). Kinderen hebben daarenboven de gave der verwondering, stellen zich

vragen en kennen geen hiërarchie (Görtzen, 1984, p. 108-112).

Hoezeer Korczak ook de verschillen benadrukte tussen kinderen en volwassenen, van een strikte scheiding sprak hij zeker niet. Het was zijn sterke overtuiging dat elke volwassene diep in zijn hart ook nog een kind is, en dat het precies zijn plicht is om dat kind in zichzelf te zoeken en te leren kennen. Het kinderlijke (het intense, het tijd-loze, het vrije) mag bij veel volwassenen dan wel ondergesneeuwd zijn, verloren is het geenszins. Omgekeerd toonde Korczak ook aan dat kinderen op sommige vlakken veel dichterbij aanleunen bij volwassenen dan we vaak geneigd zijn te denken: kinderen hebben een grote mate van normbesef en zijn bijzonder goed in staat om waardeoordelen te vellen.

Naast de idee dat kinderen anders zijn dan volwassenen, is er nog een tweede manier waarop we de zinsnede 'anders dan ik' betekenis kunnen geven vanuit het gedachtegoed van Janusz Korczak. Voor Korczak is het van cruciaal belang een kind niet te zien en te behandelen als je bezit, maar als een ander wezen. Op zich kan dat misschien vanzelfsprekend klinken, maar dat is het allerminst. Om te beginnen durft Korczak aan de kaak stellen dat er volwassenen zijn die bezit nemen van hun kind in de zin dat ze het gebruiken om hun eigen noden te vervullen. In 'Het recht van het kind op respect', verwoordt Korczak die idee als volgt: "Een volwassene kan zich eenzaam voelen en een grote behoefte hebben aan liefde en

aanraking. Het kind is een alibi, een middel voor de volwassene om aan zijn eigen liefde en behoefte tegemoet te komen".

Het bezitten van het kind heeft ook nog een tweede, subtielere betekenis. Vaak omarmen we het kind – goedbedoeld – op zo'n manier dat het niet meer vrij is om zichzelf te zijn. We hebben onze eigen ervaringen, normen, idealen en dromen, en op basis daarvan verlenen we onszelf vaak het recht om de weg uit te stippelen voor het kind. Welke ouder denkt niet te weten wat goed is voor zijn kind, welke keuze de beste keuze is, op welke manier zoon- of dochterlief de dingen best aanpakt? Wanneer we op die manier in het leven staan en kijken naar het kind, laten we echter geen plaats voor het kind om te zoeken naar een eigen weg, met vallen en opstaan. Wat we doen, is het kind kneden en vormen naar onze eigen ideeën, en het de kans ontnemen de kracht van zijn eigen innerlijk leven te ontwikkelen. Korczak stelde heel duidelijk dat je onmogelijk van een kind kan houden – je eigen kind, of dat van iemand anders – tot op het moment dat je hem ziet als een afzonderlijk, bijzonder wezen dat het onvervreembare recht heeft om de persoon te worden die hij bedoeld was te worden.

Anders dan ik.

Natuurlijk niet meer of minder

Anders, maar zeker niet meer of minder. Als er één waarde sprak uit het

leven en werk van Janusz Korczak, dan is het wel gelijkwaardigheid tussen kinderen en volwassenen. Korczak beschouwde en behandelde kinderen en volwassenen zeker niet als gelijken, maar wel als gelijkwaardig. Werkelijk leven en handelen naar die idee, is niet zo eenvoudig als het lijkt. Weinig mensen zouden beweren dat het verdriet van een kind om het verlies van een schelpje gelijkwaardig is aan het verdriet van een volwassene wanneer die iets waardevols verliest, of dat een driftbui van een kind gelijkwaardig is aan de boosheid van een volwassene, en er op een gelijkwaardige manier mee omgaan. Korczak verwoordt het als volgt:

Het vervelende is, dat al onze zaken zo snel en zomaar worden afgedaan; dat voor volwassenen ons leven, onze zorgen en tegenslagen niet meer zijn dan een aanvulling op hun eigen echte problemen. Er zijn als het ware twee verschillende levens: dat van hen, serieus en respectabel, en dat van ons, zogenaamd alleen voor de lol.
(Korczak, 1987, p. 171)

Korczak heeft er zijn hele leven voor gepleit om kinderen en de gevoelens, gedachten, belevingen en ervaringen van kinderen bloedserieus te nemen, simpelweg omdat ze echt zijn, en enorm waardevol op zichzelf. Al te vaak hebben we de neiging om kinderen en de kindertijd te zien als 'nog niet'; als op weg naar iets anders. Een kind is nog niet volwassen, nog niet zelfstandig, nog niet ontwikkeld, nog niet verantwoordelijk, nog niet groot, nog niet opge-

leid, nog niet serieus, nog niet gemanierd,... maar we werken eraan! Volledig in tegenspraak met die manier van kijken, verleent Korczak kinderen het recht op de dag van vandaag. Het is oneerlijk om het kind voortdurend in de toekomst trekken, omdat we dan het heden afdoen als niet erg belangrijk: 'het ongeduldig wachten op wat komt, vermindert de waarde van dat wat is', aldus Korczak (Görtzen, 1984, p. 108). We mogen het heden niet opofferen aan de toekomst; het is niet de bedoeling dat de kindertijd de volwassenheid 'produceert' (Berding, 1995, p. 52). Voor Korczak is de kindertijd belangrijk op zichzelf en omwille van zichzelf, het heeft een autonome betekenis. De kinderjaren zijn deel van het echte leven, net zoals de volwassenenjaren dat zijn.

Niet meer of minder

Ik zou je nooit, anders dan anders willen

Deze laatste zinsnede uit het gedicht van Andreus drukt op een poëtische manier uit wat Korczak het recht van het kind om te zijn wie het is noemde. Veel beter nog dan de voorgaande verzen, is deze versregel in staat woorden te geven aan wat respect voor kinderen betekent. Het zijn woorden die Korczak, als hij ze al niet letterlijk tegen kinderen zegde, op z'n minst voorleefde: jij bent wie je bent, kleine mens, anders dan ik, en zelfs als ik het kon, zou ik daar niets aan veranderen. Door die woorden spreekt een hou-

ding van volledige aanvaarding; van bevrijdende liefde; van radicale openheid.

Een van de implicaties van die houding is dat het kind het recht heeft zich negatief te gedragen. Kinderen zijn soms lui, teruggetrokken of onbeleefd. Ze hebben misschien een gloeiende hekel aan een ander kind en ze zitten soms graag te niksken of te dromen. Dat mag allemaal: Korczak verdedigde met grote stelligheid het recht van kinderen op een slechte dag. Net als volwassenen hebben kinderen ook minder goede momenten. (JKS, 1997, p. 93). Belangrijker nog als verantwoording voor dit recht op negatief gedrag, is dat kinderen heel serieuze redenen kunnen hebben om zich zo te gedragen. Het uitgangspunt is dus respect.

***'je mag zijn wie je bent,
nu, ik vertrouw erop
dat je redenen hebt
om te doen wat je doet'***

Er is vaak niet veel meer nodig dan goed te kijken naar het kind, om voeling te krijgen met de vaak begrijpelijke achtergrond van zijn of haar negativiteit.

Wat verder voortvloeit uit het respect voor kinderen dat zo centraal staat in Korczaks denken en doen, is dat we ons vragen moeten durven stellen bij het aanpassen van kinderen aan onze maatschappelijke instituties. We vinden het niet meer dan normaal dat we kinderen 'omvormen en dresser' (Uit Het recht

van het kind op respect in JKS, 1997) opdat ze zouden passen binnen de verwachtingen die school, staat en arbeidsmarkt van hen hebben. Toch is het dat niet, stelt Korczak. Het kind heeft het recht om te groeien en te rijpen op zijn eigen manier, en eenmaal gerijpt, vruchten af te werpen (Ibid.). Het is ook in die zin dat Korczak elk kind ziet als een nieuwe kans voor de mensheid.

Deze idee van Korczak over het tot groei laten komen van een mens in zijn eigen aard, heeft ook verregaande gevolgen voor de rol en positie van de volwassene (de ouder, de opvoeder,...). Hij of zij is niet diegene die weet wat het kind moet doen, die het kind de belangrijke dingen des levens bijbrengt en het stuurt en vormt. De volwassene is niet meer diegene die de regie heeft en de regels van het spel bepaalt, maar wordt precies zelf in het spel gebracht. Volgens Korczak vereist een gevoeligheid voor de eigen aard van de ander immers een voortdurende ontmoeting met zichzelf. In andere woorden: het is pas wanneer je jezelf kent, dat je ook anderen kan leren kennen. Opvoeden is dan niet zozeer een werk aan de ander, maar een werk aan zichzelf. Zoals Korczak het verwoordt:

Wees jezelf, zoek je eigen weg. Leer jezelf kennen voordat je kinderen wilt leren kennen. Kijk eerst naar wat je zelf kunt, voordat je begint de rechten en plichten van kinderen af te bakenen. Je bent zelf het kind onder al die kinderen dat je vóór alles moet leren kennen, opvoeden en opleiden. (...) Het is een van de

meest kwalijke fouten te denken dat de pedagogie een wetenschap is die het kind betreft en niet de mens (Korczak, 1986, p. 126).

Aandachtig zijn is dan ook een sleutelbegrip in het leven en denken van Janusz Korczak. Aandachtig zijn voor jezelf, voor het kind, opnieuw en opnieuw in elke situatie.

Kijken, onderzoeken, denken, proberen. Geen enkel boek, geen enkele arts, stelt Korczak, kan ooit de waakzame gedachten, het aandachtige kijken naar het kind vervangen (Korczak, 1986).

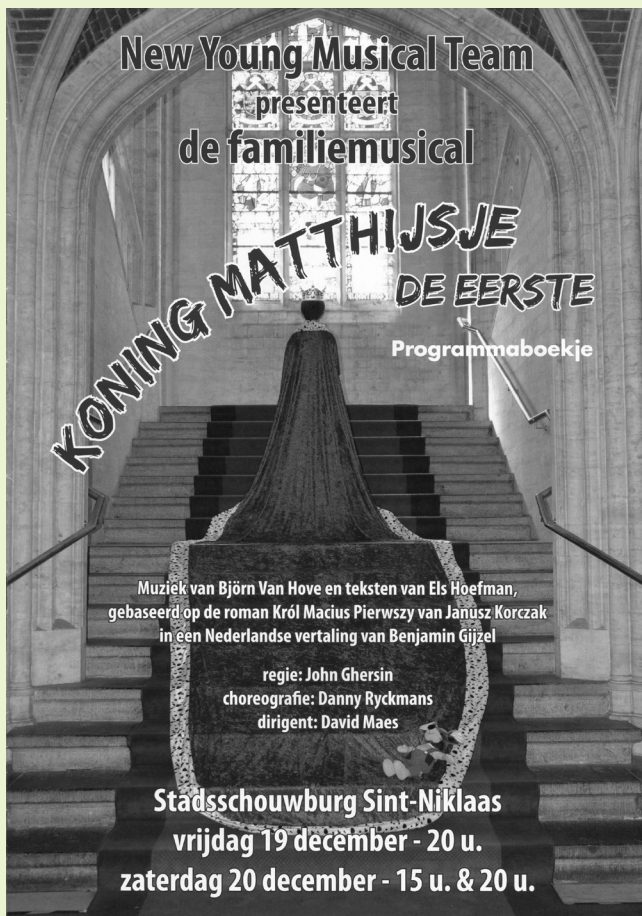
Eerder dan om kennis en vaardigheden gaat het in opvoeden dus om presentie. Cruciaal is de aanwezigheid van de opvoeder in het hier en nu; het ten volle in een bepaalde situatie staan. Pas dan zal het kind, en de beste manier om met dit kind om te gaan zich aan jou openbaren. Korczak was er zich wel degelijk van bewust dat waarlijk present zijn een moeilijke opgave is, maar, zo zegt hij: "er zijn nu eenmaal gedachten die je zelf met pijn en moeite moet vormen - dat zijn de waardevolste" (Korczak, 1986).

Tekst geschreven met de medewerking van de dienst cultuur van de Ambassade van de republiek Polen in België.

Bibliografie:

- Berding, J. (1995) *Kinderen zijn al groot*
Werken met kinderen volgens Janusz Korczak. Utrecht: SWP
- Berding, J. (2005) *In de ban van het kind: pedagogisch handelen in de kinderopvang*
Assen: Van Gorcum
- Görtzen, R. (1984) *Weg met opvoeding met een keuze uit het werk van:*
Janusz Korczak, Ekkehard von Braunmühl en Alice Miller
Boom
- Janusz Korczak Stichting (1997) *De ongehoorde rechten van het kind*
Amsterdam: Janusz Korczak Stichting
- Lifton, B. (2005) *The king of children: The life and death of Janusz Korczak*
American academy of Pediatrics
- Korczak, J. (1986) *Hoe houd je van een kind.* Utrecht: Bijleveld
- Korczak, J. (1987) *Als ik weer klein ben.* Utrecht: Bijleveld

Koning Matthijsje de Eerste

Op vrijdag 19 december 2014 ging de familiemusical 'Koning Matthijsje de Eerste' in wereldpremière. Vzw J. Korczak Vlaanderen kreeg voor deze première exclusieve ereplaatsen aangeboden. We ontmoetten dan ook verscheidene goede bekenden van onze vereniging.

Danny Ryckmans is, als voorzitter van het 'New Young Musical Team' alom aanwezig. Hij tekent voor de choreografie, is mee verantwoordelijk voor kostuums en decor. Hij schreef mee aan het programmaboekje. Helpt bij de algemene omkadering en heeft de productielei-

ding en daarenboven zet hij een overtuigende 'Oude Koning' neer.

Els Hoefman is door Erik Tassyns attent gemaakt op leven en werk van J. Korczak. Koning Matthijsje de Eerste is de tweede musical, waarvoor ze de teksten aanlevert. Ze baseert zich op de Nederlandse vertaling van Benjamin Gijzel van de roman *Król Macius Pierwszy* van Janusz Korczak.

David Maes kennen we van de IKA-conference in Gent in 2013. Hij speelde toen voor ons het apotheoselied van de musical, in aanwezigheid van de Poolse Ambassadeur en de IKA-leden. Voor deze familiemusical tekent hij voor de muzikale leiding. Zijn pianospel is simpelweg virtuoos: alles lijkt zo vanzelfsprekend en juist getimed.

Bjorn Van Hove schreef de allereerste noten van deze musical zo'n tien jaar geleden, zonder enige theoretische kennis van harmonie. Pas vorig jaar voelde hij zich voldoende gewapend om met Koning Matthijsje zijn eerste compositie af te leveren. Hij componeerde hiervoor een tiental liederen, waarvan het aangrijpende 'Je staat toch niet alleen' je dagenlang achtervolgt.

De grote kracht van deze familiemusical ligt in de keuze om er geen feelgood musical van te maken.

De makers kiezen evenmin voor een zwaar op de hand liggende voorstelling.

Trouw aan J. Korczak worden kinderen en volwassenen gelijk meegenomen in het verhaal. De ontwapenend klunzige Minister President en de atletische niet-gediscrimineerde Koning Boem Droem en zijn kinderen maken de moeilijke levenstocht van Koning Matthijsje draaglijk.

Het meest aangrijpende moment tijdens de première was toen Koning Matthijsje vergiffenis schonk aan zijn vriend Freek, die hem nochtans behoorlijk in de steek heeft gelaten door hem te verklikken aan de zoon van de Oude Koning.

De musical kent terecht geen happy end. Zoals elk van ons, moet Koning Matthijsje zijn eigen weg gaan. Toch is dit geen hopeloos einde.

Misschien is het wel een juiste keuze geweest van Danny Ryckmans en zijn team om in het programmaboekje het levenseinde van J. Korczak niet te vermelden. Korczak schreef Koning Matthijsje immers op een moment dat hij zijn levenseinde niet kon vermoeden.

Janusz Korczak Vlaanderen vzw is vol lof over de prestatie van het New Young Musical Team. Wij hopen dat deze musical in binnen- en buitenland de verdiende weerklank mag vinden. We hopen zeker dat de makers deze opvoering kunnen vereeuwigen op DVD of CD. Wie de musical zag, hoopte stiekem om deze beleving te kunnen meedragen omwille van de acteer- en zangprestaties, de fijnzinnige teksten, de virtuoze muziek en vooral ook omwille van de onderliggende pedagogisch inspirerende boodschap van Janusz Korczak.

Hoe houd je van een kind

1 Wat zijn je plichten? Goed opletten! Als je alleen maar surveillant wilt zijn, dan hoef je niet veel te doen. Als je opvoeder bent, heb je een zestien uren werkdag zonder pauzes – feestdagen zijn er niet bij – een dag gevuld met werkzaamheden die zich niet laten omschrijven, die noch waar te nemen, noch te controleren zijn. Zo'n dag bestaat uit woorden, gedachten, gevoelens die duizend namen hebben. Uiterlijke orde, schijnbaar goed gedrag, discipline waarmee je voor de dag kan komen, dat alles eist slechts een harde hand en talrijke verboden. En de kinderen zijn altijd de dupe van de bezorgdheid voor hun zogenaamde welzijn.

Deze bezorgdheid is de bron van het ernstige onrecht. Een opvoeder weet net zo goed als een surveillant dat een klap op het oog een kind blind kan maken, dat voortdurend het gevaar dreigt dat iemand een arm of voet verstuikt, maar hij herinnert zich ook de talloze gevallen waarbij een kind bijna een oog verloor, waarbij het niet veel had gescheeld of een kind was uit het raam gevallen, waarbij het kind zo'n smak maakte dat het wel een been had kunnen breken: in feite gebeuren er maar betrekkelijk zelden echte ongelukken, en wat belangrijk is, ze zijn niet te voorkomen. Hoe armer het geestelijke niveau, hoe zwakker de morele uitstraling, hoe groter de zorgen om de eigen rust en het eigen gemak, des te meer geboden en verboden, gedicteerd door de schijnbare bezorgdheid voor het welzijn van de kinderen.

Een opvoeder die geen pijnlijke verrassingen wil, die geen verantwoordelijkheid wil dragen voor wat er kan gebeuren, is voor de kinderen een tiran.

(Uit: 'Hoe houd je van een kind' 1986, p. 131)

2 Op een gewone dag met alledaagse zorgen en tijdrovende bezigheden zijn er gemakkelijke en moeilijke kinderen. Dit geldt echter ook voor een 'open dag' of een feestelijke jaarmarkt. Voor de opvoeder die het koor leidt is het kind met de mooiste stem het meest sympathiek; degene die lichamelijke opvoeding geeft, verkiest de lenigste. De eerste denkt aan een voorbeeldig koor, de tweede aan een openbaar toernooi. Begaafde,

welgemanierde en moedige kinderen doen hun tehuis eer aan bij hoog bezoek, ze kunnen het tehuis prima vertegenwoordigen, dragen bij tot een positief oordeel over hun opvoeder, en een mooi kind mag de hoogwaardigheidsbekleder een boeket overhandigen.

Mag de opvoeder hen dan niet dankbaar zijn? Wat zou het, dat een kind gezongen heeft, viool heeft gespeeld of met zijn fantasie zijn rol in een kleine komedie heeft vertolkt? Dat is immers niet zijn verdienste? Een oprechte opvoeder, vol scrupules, moet zichzelf geweld aandoen en zijn ontroering verbergen. Is dat juist? Kan je iemand met voorgewende onverschilligheid misleiden, en als je iemand misleidt, doe je hem dan geen onrecht aan?

Voor het kind is het een belangrijke, feestelijke dag, die het zich nog lang zal heugen; een beetje verbluft of meer nog onthutst, loopt het tussen de talrijke hem vreemde hoge gasten door, op zoek naar degene die het na staat, aan wiens lof het bovenal hecht; daar verlangt het naar, daar heeft het recht op.

Sta hun niet toe zich boven anderen verheven te voelen; je moet echter wel onderscheid maken... Maar wat komt er dan terecht van het principe dat alle kinderen absoluut gelijk zijn? Dit principe is een leugen.

(Uit: 'Hoe houd je van een kind' 1986, p. 136)

Bron:

Korczak, J. (1986) *Hoe houd je van een kind*. Utrecht: Bijleveld

In gesprek met Joke Den Haese

Joke Den Haese is lector 100-talen aan de bachelor Pedagogie van het jonge kind aan de Erasmushogeschool Brussel en atelieriësta in kinderdagverblijf 'Roodebeek'

Kunst en kinderen

Vanuit een gedrevenheid voor kunst volgde Joke haar opleiding hoger kunstonderwijs aan Sint-Lucas in Gent. Als jonge vrouw ging ze aan de slag in de praktijk, maar dat ze haar grote liefde voor kinderen zou kunnen combineren met haar passie voor kunst had ze nooit gedacht. Toch stonden beiden vanaf het begin van haar carrière centraal.

Op dit moment werkt ze met kinderen van 0-3 in het kinderdagverblijf Roodebeek. Daar is ze atelieriësta, een pedagogische functie die komt overwaaien van de Reggio-pedagogie. Hierin staat de aandacht voor kunst en creatie en het kijken naar kinderen vanuit verwondering en kracht centraal. Maandelijks gaat ze via 100talen (verf, klei, papier, muziek, kleuren, spel...) met kinderen aan de slag. Het voelen en ervaren krijgt hierin veel aandacht. In het werken met jonge kinderen is er veel aandacht voor het zintuiglijke.

***Kinderen zijn spiegels,
heldere spiegels,
het verhaal komt direct terug...
Je leert eindeloos veel over jezelf***

Je maakt het tactiel, sensorisch. Je focust op beleving. 'Je maakt het zintuiglijker, je laat het resultaat los en werkt procesgericht, los van doelstellingen. Dat proces voorop plaatsen heeft alles wat ik daarna gerealiseerd heb enorm verdiept, ook in het werken met volwassenen'. Het kind wordt niet alleen, het is reeds iemand, stelt Korczak.

Zien en gezien worden

In *dialogo* met kinderen speelt oog-contact een belangrijke rol. Het is zo vreemd over het kind te spreken terwijl het kind aanwezig is. 'Je stelt vragen terwijl je naar het kind zelf kijkt. Je kunt niet doen alsof het er niet bij is. Je negeert het kind, misschien onbewust, maar je negeert het.'

'een kind is het meest troostende wat er is'

Wat is het onhandig om klein te zijn stelt Korczak. Je moet steeds met je hoofd omhoog. Alles speelt zich daar ergens hoog boven jou af. Een mens voelt zich als het ware minder belangrijk, vernederd, een beetje zwak en verloren. Misschien vinden we het daarom wel prettig om bij volwassenen te staan als ze zitten, dan kunnen we hun ogen zien. Tijdens haar sessies zit Joke altijd op de grond bij de kinderen, ze kijkt naar het kind. Wanneer je kinderen aanspreekt dan 'ga je op je hurken

zitten, je gaat omlaag, je zorgt voor communicatie op ooghoogte. Er gebeurt al zoveel boven de hoofden van kinderen.'

Verwondering

Is kunst een taal om met kinderen te communiceren? 'Kinderen maken geen kunst in de strikte zin van het woord... Kunst is eerder een manier om bepaalde gedachten en verbeeldingen weer te geven en die linkt heel erg met de wijze waarop kinderen denken en leven. Ze zijn met de taal van de kunst verbonden in hun verwondering, hun flow, hun creativiteit, het innovatieve.' Die taal wordt ingezet om met kinderen te spreken, maar ook om naar hen te luisteren. 'Ze creëren! Als ik met kinderen spreek tijdens het eten of bij het buitenspelen, dan gebruik ik andere taal dan wanneer ik praat via klei. We gaan in interactie met weinig woorden, geluiden en bewegingen. Het is veel aanraken.' En door het aanraken wordt je geraakt. Je ziet de concentratie, de verwondering voor elk stukje, voor de groeven. Het is prachtig. 'Het geeft mij veel informatie over het kind. Ik luister naar wie het kind is door te zien hoe het omgaat met de materie.'

Zichzelf leren kennen

'Kinderen staan soms op de tafels!' Autonomie en zelfbewustzijn zijn kernwoorden als het over de vorming van kinderen gaat. 'De kindbegeleiders kennen hun kinderen goed. Ze gaan vaak naar het park,

sommige kinderen klimmen hoog op het klimrek. Ze zijn ervan overtuigd dat kinderen dat doen omdat ze het kunnen.'

Opnieuw toont het kind zichzelf. Het toont wie het is en wat het kan. 'Het is zo mooi om te zien hoe kinderen de trap op kruipen. Aarzelend eerst. Dat beentje terug en dan toch niet, toch wel. Geef het tijd, blijf staan, kijk en wacht.'

Ruimte voor kinderen

'Ik zou met Korczak willen spreken over de kinderen vandaag. Over de beperkte ruimte voor kinderen om vrij te bewegen. Over het verlies van natuur door de verstedelijking en het effect dat dat op kinderen heeft. Je kan naar de speeltuin gaan, maar hoe verschillend is dat

van het in bomen klimmen, de takken die breken... Je kan naar een zwembad gaan, maar die veiligheidstoestand, dat fluiten.'

'ik zou met Korczak willen spreken over de kinderen vandaag'

'Oppassen! Hou het kind altijd in het oog! Laat het geen moment aan zichzelf over! Oppassen, altijd maar oppassen, zonder ophouden! Het kind kan vallen, zich stoten, pijn doen of iets breken...'

Laten we niet alles voorkomen, bij elke aarzeling onmiddellijk de weg wijzen, bij elk gevaar te hulp snellen. Laten we eraan denken dat wij op ogenblikken van hevige strijd misschien niet aanwezig kunnen zijn.

Schipper, mag ik overvaren?

Overall heb ik gezocht, Esther – en ik heb je niet gevonden. Ja, je naam staat in Korczaks dagboek. Hij noemt je Esterka. Ook hij heeft je overal gezocht en niet gevonden. Op 1 augustus 1942 noteert hij dat je verdwenen bent. Dan pas vernemen we dat jij het was die het toneelstuk 'De brief van de koning' hebt geregisseerd dat de kinderen enkele dagen daarvoor hebben opgevoerd. Hij heeft het erover, heel kort, in zijn notitie van 18 juli en het klinkt niet alsof hij er bijzonder enthousiast over was. De mensen hebben geapplaudisseerd, schrijft hij. Zelf is hij er niet in geslaagd een hartelijk gesprek met de dames en heren uit het publiek te voeren. En hij vraagt zich af hoe het zou zijn wanneer de kinderen hun rol weer zouden oppakken en 'echt' zouden gaan geloven dat ze dokter, fakir of burgemeester zijn. Het lijkt bijna alsof hij neerkijkt op het droomspel dat jullie hebben opgevoerd. Het is maar een sprookje, immers? Een kleine zieke jongen, ergens in India, mag van de dokter geen stap meer buiten zetten. Het raam mag zelfs niet open. Het enige waar hij nog op hoopt is dat de koning hem een brief zal schrijven. Hoe moeten we dat begrijpen? Wie is die koning op wie de kleine jongen wacht?

Overall heb ik gezocht, juffrouw Esther – en ik heb je niet gevonden.

Toen je verdwenen was – opgepakt? – is de oude dokter bij de autoriteiten navraag gaan doen, heeft hij mensen op straat aangesproken, maar hij kon niet zeggen 'waar je in de val was gelopen'. Of zijn wij het, vraagt hij zich af, die in de val zijn gelopen? Die vastzitten in een kamer waar zelfs het raam niet meer open kan? Hij zal je ooit terugzien, schrijft hij, ergens. En hij voegt eraan toe dat je iets moois voor hen allemaal hebt achtergelaten: die voorstelling.

Wie heeft beslist dat het dat stuk zou zijn? Korczak? Jij?

Ergens in 1912 had Rabindranath Tagore op een marktplein een oud liedje gehoord, over een veerman die de mensen naar de overkant van de rivier brengt. En toen kreeg

hij het idee voor dat toneelstuk, over een jongen die wacht op een brief, die wacht op de schipper die hem naar de andere kant zal brengen. 30 jaar later, op 17 juli 1942, staan de kinderen van het weeshuis in Warschau op scène en spelen het hart uit hun lijf. Enkele dagen daarna ben jij verdwenen. Alsof je alleen dààrvoor was langsgekomen. Alsof je nu dringend weer weg moest.

Overal heb ik gezocht, Esther Winogrón – en ik heb je niet gevonden. Er is geen enkele foto van je bewaard. Of ja toch: eentje. Je zit op een bank in de dierentuin en op je schoot zit een uit de kluiten gewassen baby-leeuw. Je lacht ons toe. Maar waar is je brilletje? Je had zwart sluijk haar tot op je schouders en je droeg een brilletje, dat zeggen ze toch.

Ik leer dat 'winogron' Pools is voor 'druif'. En ik vind via het internet een andere Esther Druif, geboren op 21 juli 1892 in Amsterdam, overleden op 30 september 1942 in Auschwitz. Maar wanneer ik jouw naam intik op de zoekmachine van Yad Vashem, krijg ik 'no results'.

En verder ontdek ik nog dat er echte druiven bestaan die Esther heten, 'koninklijke Esther' om precies te zijn,

en dat je die overal kan kweken. In Polen. Hier bij ons. Hun smaak is zacht en zoet, al hebben ze een taaie schil.

Overal heb ik je gezocht, Esterka – en ik heb je niet gevonden. Ik lees over koningin Esther, in de Bijbel. Dat moet zo, want ik schrijf dit, nu in 2015, enkele dagen na het feest van Poerim en op die dag lezen ze het verhaal voor over die dappere koningin die het joodse volk wist te redden.

Ben jij dat, daar, in de verte, die mij aankijkt, met dat vage glimlachje op je gezicht? Ik hoor de kinderen zingen: 'Schipper mag ik overvaren, ja of nee? Moet ik dan een cent betalen, ja of nee?' Ben jij dat echt, daar aan de overkant? Ik kan het niet zien. De zon schijnt in mijn ogen en maakt mij blind. Ik kan alleen je naam oprapen, die mij is komen toewaaien.

Want ik wil je terugvinden. Ooit. Ergens. Ik zal luisteren naar de kinderen, die zingen, die het hart uit hun lijf spelen, kinderen die jouw portret tekenen. Ik raap je naam op, ik eigen hem mij toe. Omdat jij er nog altijd bent.

Esterka

Colofon

Korczak Mag is het digitale tijdschrift van Janusz Korczak Vlaanderen vzw. Het verschijnt driemaal per jaar (in maart, juni en november).

Dit welkomstnummer is gratis en zal te vinden zijn op de website van de vereniging: www.korczakvlaanderen.com

Een jaarabonnement kan je bekomen door je gegevens door te mailen via het redactieadres: korczak.vlaanderen@gmail.com en 5 euro te storten op ons rekeningnummer: BE 27 0688 9209 4273 met als mededeling: Korczak Mag + kalenderjaar, je naam en je mailadres.

Voor leden is het digitale tijdschrift gratis. Lid worden kan door je gegevens door te mailen via het redactieadres: korczak.vlaanderen@gmail.com en een jaarlijkse bijdrage van 10 euro te storten op het rekeningnummer van Janusz Korczak Vlaanderen: BE 27 0688 9209 4273. Vermeld bij de mededeling: Lidgeld + kalenderjaar, je naam én je mailadres.

Wie zich lid maakt krijgt een korting op de deelnameprijs van onze studiedagen en ontvangt ook het Bulletin van de Nederlandse Korczak Stichting.

De redactieraad bestaat uit Mieke Felix, Romain Hulpia, Aloys Rukebesha, Erik Tassyns, Vee Van Der Meeren, Annabel Vandezande, Kaat Verhaeghe.

Werkten mee aan dit nummer: Mieke Felix, Romain Hulpia, Erik Tassyns, Vee Van Der Meeren, Annabel Vandezande en Kaat Verhaeghe.